

Специфіка історичних процесів в умовах глобалізації

Розглядається поняття історичного процесу у якості умов формування історичної свідомості молоді. При цьому умови суттєво доповнюють підставу, тобто те, що іманентно утримується, з одного боку, у структурі особистості, а з іншого – зафіксовано у колективному підсвідомому і спонтанно виходить назовні через психологію натовпу.

Ключові слова: історичний процес, історична свідомість, умови, підстава.

У вимірі історичного часу проблема подальшого розвитку країн різного походження полягає у створенні історичного фундаменту для відтворення суспільного життя, тобто такого, що вже має розвинені людські, технологічні, науково-освітні й організаційні ресурси, і побудові інформаційного, відкритого та самодостатнього для подальшого розвитку суспільства.

Саме тут своє слово має сказати фундаментальна історична наука. Практика довела, що науковці на Сході і Заході мають вступити у діалог і переосмислити минуле у вимірі інформаційної фази розвитку світової спільноти і тим самим внести певні корективи у наше бачення вагомості його окремих подій і їх впливу на сьогодення, скорегувати світоглядну основу взаємовідносин між народами світу, створити усі необхідні умови для формування розвинутої історичної свідомості у молоді.

Історична свідомість молоді має атрибутивні властивості, притаманні взагалі свідомості людини як іманентному явищу природи. Її специфіка полягає в тому, що вона формується під впливом культурно-історичного процесу і є його закономірним результатом, і тому стало утримує його головні просторові та часові характеристики. Цим самим минуле тисне на сучасне життя людей.

Є два підходи до вивчення історичного явища взагалі і до історичної свідомості, зокрема. Один з них пов'язаний з теоретичним опануванням законів та закономірностей історичного, а інший – з маніпуляцією, який є явищем історичного в угоду політичної або ідеологічної кон'юнктури. В Україні та за її межами використовуються обидва підходи впливу на свідомість.

Науковий підхід до явища історичного потенційно багатший за змістом і більш вагомий для життєдіяльності людей. Наука наповнює знаннями як буденно-практичну форму історичної свідомості (відчуття, сприйняття, уявлення, емоції, традиції тощо), так і суто наукову її форму (ідеї, концеп-

ції, погляди, сформовані історичною наукою і освітою). Однак наука – це все ж таки теорія, тобто знання доведене, обґрунтоване, вивірене. Тому наукова історична свідомість має більш легітимний характер.

Історична свідомість особистості є продуктом підстави й умов. Тому перш, ніж звернутись до аналізу даного явища, треба зупинитись на понятті історичного процесу, оскільки саме він виступає у якості умов формування історичної свідомості молоді. При цьому умови суттєво доповнюють підставу, тобто те, що іманентно утримується, з одного боку, у структурі особистості, а з іншого – зафіксовано у колективному підсвідомому і спонтанно виходить назовні через психологію натовпу.

Історичний процес, як об'єкт теоретичного аналізу відкритий для спостереження і вивчення, тому саме його закономірностям присвячена більша кількість праць в історії та культурології. Будь-який процес (від лат. *processus* – проходження, просування) є сукупністю подій, станів, змін, що має певну цілісність та спрямованість. Будучи взаємопов'язаними один з одним, складові процесу виконують різні функції; одні з них відіграють роль тригерного механізму, тобто виступають у якості вихідного пункту процесу саморуку або його наслідків; інші – умов, що забезпечують перетворення вихідного пункту у наслідки.

Таким чином, історичний процес є низкою станів індивідуального життя людини та спільноти, що послідовно змінюючи один одного, утворюють родове життя спільноти в усьому багатстві його взаємозв'язків, взаємопереходів минулого в майбутнє. При цьому подія, що матеріалізувалась у ході історичного процесу, стає історичним фактом. Саме він фіксується, утримується і стало використовується історичною свідомістю людини.

Як будь-який інший процес, процес історичний, є низкою станів, що послідовно змінюють один одного. Незалежність становлення, існування й розвиток соціальних об'єктів від волі й свідомості людей, що їх утворюють, обумовлюють об'єктивність історичного процесу. Аналізуючи зміст та форми історичного процесу, необхідно визначити специфіку його *детермінованості*. Серед соціальних процесів можна виділити іманентні (джерело знаходиться в самому об'єкті – спільноті, суспільстві) й такі, що визначаються дією зовнішніх сил (приміром, нав'язані ззовні конфлікти, що стали важкою історичною спадщиною для всього людства у колишній Югославії, Афганістані та Іраку).

Історичний процес обумовлюється головним чином дією причин внутрішнього порядку, що відіграють провідну роль у розвитку соціуму. Зовнішні фактори, хоча інколи й здається, що обумовлюють якісні зміни в ньому, мають випадковий характер, тобто відіграють роль допоміжних. Це *перша* особливість історичного процесу. З першого погляду здається, що глобалізація є зовнішнім тиском на окрему країну. Насправді ж, *глобалізація* – це прояв внутрішніх чинників, що вимагають принципово нових умов для виявлення та функціонування розвинутого змісту соціального, що продукує сучасно розвинена країна світу.

Властивість бути інтегратором усіх соціальних процесів, що притаманні етносам, класам, спільнотам, континентам, епосі в цілому – *друга* із найважливіших особливостей історичного процесу. Оволодіваючи історичним процесом, активна особистість концентровано «вдихає» зміст усіх подій, що відбулися на цей момент у житті спільноти. Більш того, вона стає їх носієм.

Якщо вищевикладена властивість історичного процесу пов'язана зі специфікою його системоутворюючих елементів, то наступна, *третя*, – із наслідком їх дії – історичних станів. Під *історичним станом* слід розуміти не всю сукупність властивостей й відносин, що притаманні даному соціальному об'єктові в конкретний момент його саморуху, а лише ту частину, в якій знаходить своє віддзеркалення стан його сутності. Приміром, сьогодні для України сутність розкривається через творення національної держави на шляху до Об'єднаної Європи.

Історичний процес та його продукти, з точки зору умов формування свідомості особистості, забезпечують її засобами життєдіяльності і тому мають вирішальне значення для відтворення її сутнісних сил. Картина змінюється, коли соціалізована та професійно добре освічена особистість починає творити нове, тим самим зберігаючи культурно-історичний процес, виводить назовні потенціал підстави, тобто сутнісні сили, що до цього дрімали у її внутрішньому світі. Через таку особистість здійснюється біфуркація історичного процесу, а сама вона стає атрактором історичного процесу.

Не принижуючи ролі історичного процесу у формуванні свідомості особистості, зауважимо, що *підстава* відіграє потужнішу роль, оскільки є більш складною за змістом та формою впливу на формування особистості. При цьому як аксіома постає такий погляд на культурно-історичний світ, коли все, доступне раціональному мисленню і ірраціональному спостереженню, постає як соціальне, що перебуває в процесуальній формі.

Водночас відзначимо, що підстава (соціальний світ), з огляду на викладене вище, складається немов би з двох частин: суб'єктивованої і об'єктивованої, які зароджуються на мікрорівні, розташовуються на макрорівні і переходять на мегарівень. Тобто, історичний процес має два прояви – суб'єктивовану та об'єктивовану форму. При цьому уточнимо значення таких понять як «суб'єктивоване» і «об'єктивоване» і з'ясуємо їхній зв'язок з такими поняттями як «об'єктивне» і «суб'єктивне».

Під «об'єктивним» в даному випадку розуміється все, що існує поза індивідуальною свідомістю і не залежить від неї, а під «суб'єктивним» – все, що пройшло через свідомість і існує в ній як суб'єктивований зміст об'єктивного. При цьому, якщо поняття «об'єктивне» і «суб'єктивне» є найбільш загальними рівнями людської природи, то *категорії «об'єктивоване» і «суб'єктивоване» описують процеси взаємопроникнення цих рівнів*. І суб'єктивоване, і об'єктивоване мають загальний об'єктивний зміст, фундаментальну субстанцію соціального світу, першу природу.

Є всі підстави вважати, що *суб'єктивована* частина цієї суперечливої єдності знаходиться в структурі людської особистості і перебуває в потенційній формі. *Об'єктивована* частина знаходиться на боці суспільства і складає його так зване *культурологічне ядро*, що є сукупністю уявлень про світ і людину, про добро і зло, прекрасне й потворне, множину символів та образів, традицій і вірувань, знань і досвіду багатьох століть. Ядром суспільства є «колективна воля», що спрямована на збереження існуючого порядку. Підбив цього «культурного ядра» й руйнація цієї колективної волі – умова будь-якої революції. Проаналізуємо суб'єктивовану складову підстави.

Справа в тому, що в даному випадку аналізується, як правило, історична свідомість особистості та шляхи її формування. У той же час, це

надто спрощений підхід до даного явища. Культурологи та історики, що вивчають історичну свідомість, досліджують кінцевий результат історичного процесу або артефакти. Філософський же підхід вимагає більш глибокого аналізу складових історичного у структурі особистості. Тут треба дослідити низку елементів, що мають до цього пряме відношення.

Саме вони, ці елементи, відтворені у системному вигляді дають уявлення про детермінованість поведінки суб'єкта історичним матеріалом. Серед таких складових, що утворюють *патерн історичного* в структурі особистості, слід назвати: *почуття, настрої, потреби, ставлення, знання, цінності, ідеали, переконання, уявлення, стереотипи, інтереси, пам'ять, рефлексію, мислення, свідомість, самосвідомість, культуру та ін.*

Елементи історичного поступово формуються в структурі особистості і з набуттям системного характеру стають такими, що забезпечують суб'єкт історичного процесу певними властивостями. Зрозуміло, що виток історичної свідомості людини сягають глибин її емоційної сфери. На відміну від сприймання, яке завжди пов'язане з образом, що відбиває предмети або явища предметного світу, почуття, хоча і є чуттєвими за своєю основою, але не наочними, виражають не властивості історичного об'єкта, факту, а стан суб'єкта, тобто модифікації внутрішнього стану індивіда і його ставлення до світу. Зазвичай вони виникають у свідомості у зв'язку з якимись образами, що виступають їхніми носіями.

Стан індивіда, що набуває емоційного виразу, завжди обумовлений його взаємодією з оточуючими. У випадках, коли індивід є пасивним до навколишнього світу, його почуття виражають саме стан. *Ставлення* людини до світу з'являється лише за умови її активної ролі в цих відносинах; саме ж почуття історичного у цьому випадку виражає активну спрямованість людини. За вдалим виразом С.Рубінштейна, сукупність людських почуттів – це, по суті, сукупність ставлень людини до світу й насамперед до інших людей у живій та безпосередній формі особливого переживання [1].

Ставлення до світу може виражатися не лише через почуття, але й через абстрактне мислення, світогляд, ідеологію, правила поведінки, які людина теоретично сприймає і наслідує, переживаючи емоційно. Специфіка впливу історичного на почуття людини полягає, як відомо, в тому, що воно подає зразок поведінки, а це надто сильний подразник для особистості і тому будь-який артефакт вона супроводжує переживаннями.

Особливо важливим для формування історичної свідомості є, за спостереженнями психологів, підлітковий вік, оскільки з 12 років починається розвиток рефлексивного мислення – здатність суб'єкта до гіпотетико-дедуктивних розмірковувань на основі лише загальних посилок, без необхідного зв'язку з реальністю або власними переконаннями. Завдяки розвитку мислення стає можливим якісний стрибок у сфері самосвідомості. В особистісному становленні підлітка зростає роль рефлексії, яка робить його здатним до усвідомлення можливості різних точок зору на будь-який об'єкт чи історичну подію і на себе самого, подолання дитячого егоцентризму, можливості категоризації та об'єктивації життєвих спостережень.

Формування людської свідомості відбувається *двома шляхами*: під час повсякденної діяльності, на основі так званого здорового глузду та під час вивчення історії або засвоєння сукупності історичних знань. Перший

шлях – це шлях спроб та власних помилок індивіда, другий – оволодіння особистістю скарбницею історичних знань, законів та закономірностей, який, одночасно, не виключає «пересмикування» фактів та маніпуляцій з боку як недобросовісних істориків, так і з боку представників владних структур, які завжди зацікавлені у тому, щоб виглядати краще, ніж є насправді.

Історичні знання є запорукою сталого розвитку світової спільноти. Тоді в чому ж полягає сила історичного знання і як нею можна скористатися молодій людині? Для відповіді на це питання треба визначити зміст історичного знання, його форму і функції, уточнити механізми впровадження у практику повсякденного буття людини.

Природа історичного знання викликає багато запитань. У тлумаченні історичної свідомості дослідниками можна виділити дві характерні точки зору. Перша з них визначає історичне знання як усвідомлення суспільством, класом, соціальною групою свого положення у часі, зв'язку свого сьогодення з минулим і майбутнім. Друга розглядає історичну свідомість як невід'ємну складову суспільної свідомості чи сукупність уявлень про своє минуле і минуле всього людства, що притаманні суспільству. Такий підхід взагалі є таким, що більше наближує нас до розуміння феномену історичної свідомості, але все ж таки не розкриває достатньою мірою її сутності, ні змісту поняття, що його віддзеркалює.

Наука логіка виходить з того, що **сутність** як категорія філософського знання розуміє *внутрішній зміст історичного процесу як єдність всіх багатоманітних і суперечливих форм культурологічного буття людини або спільноти*. При цьому соціальне явище – це те або інше виявлення (вираз) життєдіяльності людини, зовнішні, безпосередньо дані культурні форми її існування.

Якщо ж підійти більш прискіпливо до обґрунтування іманентної основи історичної свідомості або її сутності, треба визнати, що вона полягає у відборі, накопиченні, зберіганні та повсякденному використанні історичного знання, здобутого шляхом теоретичного аналізу, а також з досвіду практичного життя людей у минулому з метою гармонійного відтворення родового життя людської спільноти.

По-іншому, історичні знання потрібні нинішньому поколінню для того, щоб на їх основі можна було зробити крок уперед. Історична свідомість виступає механізмом, що всебічно переосмислює події минулого і подає історичні знання у потрібному для сьогодення ракурсі. З цієї позиції не кожне знання можна визнати історично цінним, а лише те, що **обслуговує процес відтворення системи суспільних відносин** на основі якого є можливим творення нових суспільних відносин, що спрямовують у Майбутнє будь-яку соціальну систему.

Це означає, що на практиці ми маємо великі обсяги так званого *інформаційного шуму*, тобто історичних фактів, які не впливають на наше подальше життя. Такими історичними знаннями частково можна знехтувати.

У мисленні ж категорії сутності і соціального явища висловлюють перехід від розмаїття наявних культурологічних форм соціального буття до його внутрішнього змісту і єдності, – *поняття*, яким оперує свідомість людини. Специфічний сегмент інтелекту людини, що оперує історичними знаннями, слід називати *історичною свідомістю людини* – усталене

знання людини та її особисте ставлення до певної системи цінностей, що накопичені світовою спільнотою за попередній етап розвитку. *Історична самосвідомість* – це усвідомлення людиною себе як носія загальнолюдських цінностей та ставлення до себе як до суб'єкта цих цінностей. Саме ці дві компоненти є генетично первинними і саме на їх основі формуються ціннісні орієнтації, і відповідно, мотиваційні утворення, які детермінують поведінку особистості.

Продуктом історичної трансформації суспільної, громадянської свідомості в суб'єктивно значущу систему ціннісних орієнтирів індивіда є індивідуальна громадянська свідомість. Отже, окремі складові громадянської свідомості та самосвідомості особистості, наприклад, оцінка або цінності певним чином залежать від загального рівня та особливостей суспільної громадянської свідомості. Це означає, що сутність історичного проявляється й на рівні колективного суб'єкту, що являє собою добре відому нам об'єктивовану реальність – «суспільство». Тут і далі «громадянське» виступає синонімом історичного. Історичними для особистості є знання та цінності, що обумовлюють її відтворення як представника етносу, народу, нації.

Громадянин – це соціальний тип особистості, що історично виник в певних умовах існування етносу, який характеризується наявністю таких суспільно-значущих якостей, як правослужняність, вміння поєднувати власні і суспільні інтереси, почуття обов'язку щодо Батьківщини. Громадянство визначається насамперед як правовий зв'язок особи з державою, що знаходить свій вияв у їх історично обумовлених взаємних правах та обов'язках. Виходячи з цього, суспільну громадянську свідомість можна визначити як опосередковане відображення суспільного життя, зокрема стосунків між державою і суспільством й окремими громадянами, в історичних образах, уявленнях та ідеях.

Наступним кроком гносеологічного аналізу історичного процесу (після визначення його сутності), є **виявлення його змісту**. Під *змістом культурно-історичного процесу розуміємо не сам субстрат історичного, а його внутрішній стан, сукупність часом протилежно спрямованих і взаємовиключних культурологічних процесів, що характеризують взаємодію утворюючих соціальний світ елементів між собою і з середовищем, і зумовлюють їхнє існування, розвиток і зміну; в цьому сенсі самий зміст історичного виступає як процес*.

Це означає, що змістом історичного можна опанувати тільки шляхом вивчення взаємодії його суб'єктивованої і об'єктивованої форм, тобто поглибити теоретичний аналіз треба шляхом вивчення процесу їх взаємопереходу. Принципово це можливо, оскільки історичне перебуває у різних формах, то перехід їх між собою – річ не тільки допустима, але й необхідна.

Для реалізації цієї мети треба обґрунтувати *механізм* такого переходу. На нашу думку, особистість і суспільство мають специфічні механізми входження в свою протилежність і засоби опосередкування своєї взаємодії, а отже, і утримання одне одного в складі даного протиріччя. Тут ми маємо на увазі наявність таких явищ як *хронотоп* в структурі особистості і *habitus* в структурі суспільства.

Хронотоп важко уявити через те, що простір і час зазнали в ньому діяльнісно-семіотичної переробки. Вони виступають в ньому в перетво-

реній формі аж до того, що реальний рух в просторі трансформується в зупинений час, а останній, в свою чергу, трансформується в простір, що рухається. Отже, особистість володіє атрибутивною спроможністю за своєю ініціативою вступати у взаємодію із суспільством. *Суспільство, в свою чергу, має механізм впливу на особистість.* Адже суспільство є організацією, що певним чином впливає на своїх членів. Розмірковуючи за аналогією, можна стверджувати, що це свого роду *соціальний хронотон*, за яким функціонує ціннісно-сміслова інформація, в тому числі – і цінності моральної свідомості, відтиснені імперативом «вижити».

Завдяки хронотопу особистості і традиції (соціальному хронотопу), межі між суб'єктивним об'єктивним і об'єктивним суб'єктивним не існує. Вони вільно переходять одне в одне за допомогою спеціальних засобів, так званих *медіаторів*. Виходячи з наявності в суспільстві двох опосередкованих систем матеріального і духовного походження, є сенс говорити і про два типи медіаторів: духовний і фізичний.

Психологія такі продукти опосередкування відобразила в понятті «предмети-посередники» або медіатори духовного спілкування. До них належать Знак, Слово, Символ і Міф. Психологи пропонують їх розглядати як акумулятори живої енергії, свого роду енергетичні згустки. Вони можуть розглядатися і як резонатори, на частоту яких налаштовуються живі істоти. Останні не тільки засвоюють ці частоти, але й генерують нові, підзаряжають своєю енергією медіатор. Згідно з Олексієм Лосевим (класиком філософських досліджень міфу), особистість – міф. Ісус Христос теж в певному смислі може бути ідентифікований як Міф.

Теоретичний аналіз взаємодії суб'єктивованої і об'єктивованої частин між собою у філософській літературі має й інші аргументи на користь їх взаємодії. Інші варіанти – це немовби варіації першого. Один з них – це «зведення» до органічної системи функціональних продуктів людини і соціуму. Тут ми маємо на увазі, звичайно ж, *індивідуальну людську особистість* як похідну від людини і *колективну особистість* як похідну від соціуму. Агентами діалектичної взаємодії є суб'єктивований (або потенційний) та об'єктивований (або актуалізований) соціальні світи.

Є ще один підхід до вирішення даної проблеми: звернутися до наявних наукових джерел і подивитися на це питання через призму досвіду людської історії, оскільки таке глобальне протиріччя не могло залишитися в історії непоміченим науковцями.

Аналіз показує, що *протилежностями такого протиріччя* дослідники *вважають особистість і суспільство*. Причому, людство давно «помітило» це протиріччя і протягом тривалого історичного періоду намагається його пояснити. Перші згадки про нього знаходимо вже в працях філософів і вчених Давньої Греції, які звернули увагу на зміну ролі особистості в суспільному розвитку. Але злиття людини з суспільством, на яку вказували Платон і Арістотель, в їхню епоху було ілюзорним. Вже у філософії софістів, Сократа і в грецькій трагедії (Софокл) відбивається факт розщеплення індивідуальної самосвідомості. Формула софіста Протагора «людина є мірою всіх речей» кидала виклик не тільки давнім богам, але і традиціям общинного життя.

Значну роль у піднесенні почуття особистості, а через неї і в становлення соціуму, відіграло християнство. Зародження капіталізму і розрив старих соціальних зв'язків викликали серйозні зміни у взаємовідносинах

особистості і суспільства. Приватне підприємництво було неможливе без особистої ініціативи. Протест проти феодального типу взаємовідносин між особистістю і суспільством набуває форми вимоги свободи особистості.

Просвітники розглядали суспільство і державу як продукт договору між індивідами. Капіталізм додав до цього ще вимогу свободи приватної власності і майна. Наявність в структурі суспільства двох видів цінностей – матеріальних і духовних – вустами німецьких ідеалістів поставила питання про несумісність буржуазних суспільних відносин зі свободою особистості. Кант слідом за Руссо показав, що в буржуазному суспільстві людина не може бути моральною і в той же час бути щасливою, моральність і благополуччя – взаємовиключні одне щодо одного поняття.

Спираючись на емпіричну дійсність буржуазного суспільства з його індивідуалізмом і утилітаризмом, І.Кант визнавав суспільство як світ досвіду, в якому особистість є лише засіб. Г.Гегель розглядав особистість не як ізольовану монаду, а як момент загального, роду. Особистість реалізує не суб'єктивні, а об'єктивні цілі: вона єдина не тільки з родом, але і з усім світом, бо сутність всього світу та ж, що і сутність особистості – дух. Але і Гегель не зміг пояснити зв'язок між особистістю і суспільством. І якщо на той час гегелівський панлогізм мав консервативний політичний сенс, то в науковому плані він був геніальний, оскільки дійсність, яку ми спостерігаємо, являє собою саморозгортання Людського Розуму, або, говорячи гегелівською мовою, постає як «здійснення божественного розуму».

Проблема інтеграції індивіда в соціальну групу – головне питання соціологічної концепції Е.Дюркгайма. З розвитком діяльності як явища в часі відбувся розподіл суспільної праці на окремі функції, відчужені від особистості. На цій основі *суспільна мета діяльності індивіда відмежується від самої його діяльності і навіть протиставляється їй в якості зовнішньої сили, що змушує людину виконувати функції, значення яких для неї втрачене.*

У результаті індивід не може ототожнити себе з жодною зі своїх ролей, які сприймаються ним як нав'язані ззовні, і його самоствердження набуває форми конфлікту особистості і суспільства, в основі якого – протиріччя самого соціального життя. Індивіди і суспільство пов'язані спільними інтересами і відомим співвідношенням. Вони мають щось «загальне», що їх споріднює більше, ніж те, що їх роз'єднує. По суті проблема «загального» і «одиночного» є предметом тривалої суперечки між «номіналістами», які заперечують реальність «загального», і «реалістами», які його утверджують ще з часів Платона. Питання про онтологічні основи особистості і суспільства перебуває під пильною увагою двох течій у світовій філософській думці – «індивідуалізму» і «колективізму», що в суспільній науці приховані шляхом чисто абстрактно-філософських термінів «сінгуляризм» («соціального атомізму») і «універсалізму».

Вони намагаються відповісти, – як писав С.Франк, – на запитання про те «чи є суспільство не що інше, як назва для сукупності і взаємодії між собою окремих людей, не що інше, як нами створений штучний, тобто суб'єктивний, підсумок реальності окремих людей, чи суспільство є деяка справді об'єктивна реальність, невичерпна сукупність індивідів, які входять до її складу?» [2, с.38].

Ці два напрями постійно борються і змінюють один одного в історії соціально-філософської думки. Вирішуючи дане питання в суто теоре-

тичному значенні, С.Франк, дійшов висновку про те, що суспільство є справжньою цілісною реальністю, більш того, воно є єдиною реальністю, в якій нам конкретно дана людина. Ізольовано мислимий індивід – лише абстракція; лише в соборному бутті, в єдності суспільства справді реальне те, що ми називаємо людиною.

Список використаних джерел

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по направлению и спец. психологии. / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб.; М.; Нижний Новгород; Воронеж: Питер, 2008. – 705 с. – (Мастера психологии).
2. Франк С. Л. Реальность и человек / Семен Людвигович Франк ; [П. В. Алексеев (сост.)]. – М.: Республика, 1997. – 479 с. – (Мыслители XX века).

Вашкевич В.Н. Специфика исторических процессов в условиях глобализации

Рассматривается понятие исторического процесса в качестве условий формирования исторического сознания молодежи. При этом условия существенно дополняют основание, то есть то, что имманентно содержится, с одной стороны, в структуре личности, а с другой – зафиксировано в коллективном подсознании и спонтанно выходят наружу через психологию толпы.

Ключевые слова: исторический процесс, историческое сознание, условия, основание.

Vashkevych, V.M. A specific nature of historic processes under globalisation

Review of notions of the historic process as conditions to form historic consciousness in the youths. At that, the conditions considerably add to the basis, in particular, something which is, on the one hand, immanent in the structure of an individual, and on the other hand, is fixed the collective unconsciousness, and would spontaneously be let out through the mob psychology.

Key words: the historic process, historic consciousness, conditions, the basis.

Трансформація системи комунікацій в сучасній науці: соціально-філософській аспект

Розглядаються трансформаційні процеси в системі комунікації сучасної науки, які обумовлені використанням інформаційних технологій. Роль Інтернету як засобу наукової комунікації оцінюється неоднозначно.

Ключові слова: наука, наукова комунікація, комунікативна філософія, інформаційні технології.

Наука є одним з найбільших досягнень людської цивілізації і може бути предметом філософської рефлексії в багатьох ракурсах та аспектах. В.Вернадський підкреслював, що зміст науки не обмежується наявністю теорій, гіпотез, моделей, картиною світу; головним змістом є наукова робота реальних людей. У певному вимірі наука є системою взаємозв'язків між науковими організаціями, членами наукового співтовариства, іншими суб'єктами пізнавального процесу. Наука вже давно перестала бути справою поодиноких вчених та перетворилася в сучасному світі на одну з масових професій, в якій зайняті декілька мільйонів осіб.

Сучасна наука має розвинуту систему комунікації як між самими вченими та організаціями, так і між вченими та суспільством загалом. Комунікаційні відносини в середині самої науки стали об'єктом особливої уваги дослідників з різних галузей знань з багатьох причин. Про це мова буде йти далі. Ця проблематика цікавить філософів, істориків та соціологів науки, фахівців з соціальних комунікацій. Завданням цієї статті є аналіз взаємозалежності наукової та соціальної комунікації, впливу сучасних інформаційних технологій на систему наукових комунікацій. Проблематика даної роботи загалом стосується завжди актуальної філософської проблеми взаємозв'язку науки та суспільства.

Ідеї комунікативної філософії репрезентовані у творчості К.–О.Апеля, Н.Лумана, Ю.Хабермаса. До розробки проблем наукових комунікацій звертаються такі автори як О.П.Огурцов, В.І.Онопрієнко, О.В.Назарчук, В.С.Степін.

Комунікація стала однією з провідних тем сучасної філософії не так давно. Це зумовлено загальною зміною місця та ролі комунікації і комунікаційних технологій у різних сферах життєдіяльності суспільства, а також інтенсивним розвитком засобів комунікації. Інтерес філософії до природи комунікації пов'язаний з процесом переосмислення традиційних філософських проблем у 20 ст. Спочатку феноменологія і герменевтика, а потім комунікативна філософія у другий половині ХХ ст. почали